

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ

Ὡς πρὸς τὰ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Νεοφύτου πρεσβυτέρου μοναχοῦ καὶ ἐγκλείστου¹ ἄξιον ἰδίας ἐρεύνης εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 522 χειρόγραφον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν βιβλιοθήκης², τὸ γραφὲν κατὰ τὸν 16 αἰῶνα καὶ ἀποτελούμενον ἐκ φύλλων 424 (0,22×0,16), ἠριθμημένων ὑπὸ νεωτάτης χειρὸς ἀναμφιβόλως μετὰ τὴν στάχωσιν τοῦ χειρογράφου. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο, ἐκτὸς τῆς δι' ἀραβικῶν ἀριθμῶν κατὰ φύλλα νεωτάτης ἀριθμήσεως, φέρει καὶ ἀρχαιότεραν τοιαύτην ἐν τῇ κάτω ᾧα κατὰ δεκάδια³ ὡς ἀκολουθῶς ἀπὸ τοῦ φύλλου 1 - 178 ἀριθμοῦνται δέκα δεκάτ' δεκάδια (α' - ιη'), ἀπὸ τοῦ φύλλου 193 - 309 δέκα τρία (α' - ιγ') καὶ ἀπὸ τοῦ 321 - 424 ἕνδεκα (α' - ια'). Ἡ τριπλῆ αὕτη ἀρίθμηση δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῷ ἡμετέρῳ κώδικι ἐσταχώθησαν τρία αὐτοτελεῖ χειρόγραφα ἀποτελοῦντα ἀρχικῶς τρία ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων τεύχη καὶ ἕνεκα τούτου φέροντα ἰδίαν ἐν τῇ κάτω ᾧα ἀρίθμησην.

Ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ ἐκτὸς ἄλλων ἔργων εὑρηνται καὶ δύο ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Νεοφύτου ἐγκλείστου, ἡ πεντηκοντακέφαλος βίβλος καὶ ἡ συνοπτικὴ ἐρμηνεῖα τοῦ Ἄσματος τῶν ᾠσμάτων.

Τὸ πρῶτον τῶν ἔργων τούτων, τὸ ἀποτελούμενον ἐκ πενήκοντα κεφαλαίων, καταλαμβάνει τὰ φύλλα 11^α - 90^β καὶ 377^α - 412^β, ἐξ ὧν τὰ φύλλα 11^α - 90^β περιλαμβάνουσι τὰ τεσσαράκοντα πρῶτα κεφάλαια (α' - μ')⁴, τὰ δὲ 377^α - 412^β τὰ ὑπόλοιπα δέκα (μα' - ν'). Ἡ ἀνωμαλία αὕτη προέρχεται ἀναμφιβόλως ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ σταχωτοῦ⁵. Τοῦ ὅλου ἔργου προηγεῖται πίναξ τῶν περιεχομέ-

¹ Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Νεοφύτου ἐγκλείστου πρβλ. ἰδίᾳ Ἰωάννου Χ. Χατζηιωάννου, Ἱστορία καὶ ἔργα Νεοφύτου πρεσβυτέρου μοναχοῦ καὶ ἐγκλείστου, (Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, 1914) ἔνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Πρβλ. ἐτι L. Petit, Vie et ouvrages de Neophyte le reclus, (ἐν Echos d'Orient ἔτος 2, σ. 257 - 268).

² Πρβλ. Ἰωάννου Σακκελίωρος, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, σ. 103.

³ Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ἐνιαχοῦ ἡ ἀρίθμηση τῶν δεκαδίων εἶναι ἐσφαλμένη, ἄλλων τούτων περιεχόντων δεκάτ' φύλλα, καὶ ἄλλων περισσότερα ἢ καὶ ἕνιοτε ὀλιγότερα.

⁴ Ἐκ τῶν τεσσαράκοντα τούτων κεφαλαίων εὑρηνται νῦν ἐν τῷ ἡμετέρῳ χειρογράφῳ τὸ α' β' καὶ μέρος τοῦ γ' καὶ ἔπειτα ἀπὸ τοῦ ι' - μ' τῶν λοιπῶν ἐκπεσόντων.

⁵ Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι ἐν τῇ κάτω ᾧα τοῦ φύλλου 377^α σημειοῦται δεκάδιον η', ἐν δὲ τῇ κάτω ᾧα τοῦ φύλλου 90^β δεκάδιον ζ'. Καὶ ἐκ τούτου κατα-

νων καταλαμβάνων τὰ φύλλα 8^α-10^β καὶ φέρων ἐπιγραφὴν «Προθεωρία, ἥτοι πίναξ τοῦδε τοῦ λόγου. Ὁ μὲν οὖν παρὼν λόγος τῷ δρόμῳ μὲν τάχα εἰς ἐκλαμβάνεται, ἐν διαφόροις δὲ κεφαλαίοις κατακεκόσμηται, ἐν οἷς καὶ προϋπάρχει τὸ ἐν ποίαις ἀνάγκαις ἀδελφοὶ χρήσιμοι ἔστωσαν». Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ ἀναγράφονται αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν πενήκοντα κεφαλαίων ὡς ἀκολούθως.

α'. Ἐν ποίαις ἀνάγκαις ἀδελφοὶ χρήσιμοι ἔστωσαν.

β'. Περὶ τοῦ ποῖον ἄρα καλὸν πάντων πρωτεύει τῶν καλῶν.

γ'. Περὶ τοῦ διατί ὁ Θεὸς ποιήσας ἐν ἀρχῇ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ εὐθέως ἀπῆρτισεν, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἐν ἕξι ἡμέραις τὸν τούτου κόσμον ἀπῆρτισε.

δ'. Περὶ τοῦ τί ἐστὶ τὸ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν.

ε'. Περὶ τοῦ πῶς ἐπιστεῖχιος τοῦ κόσμου καὶ τῶν κτισμάτων πάντων ὁ ἄνθρωπος μέτοχος.

ς'. Περὶ τῆς πλάσεως τοῦ Ἀδάμ καὶ διατί μὴ ἀπὸ ὕλης ἄλλης στερεωτέρας τινός, ἀλλὰ χοῦν ἄτυπον ὁ Θεὸς λαβὼν ἀπὸ γῆς ἔπλασε τοῦτον.

ζ'. Περὶ τοῦ πόσον ἐστὶ κακὸν ἡ παρακοή.

η'. Ὅτι παντὸς πάθους πρωτεύει τὸ κενόδοξον πάθος.

θ'. Ὅτι καλὴ ἐν ἀρεταῖς ἡ κατὰ Θεὸν ὑπομονή.

ι'. Περὶ τοῦ τί ἐστὶν ὁ τῷ θείῳ Παῦλος δοθεὶς σκόλοψ ἐν τῇ σαρκί.

ια'. Περὶ τῆς τοῦ δικαίου Ἰὼβ θεοσεβείας καὶ διατί συνεχωρήθη πληγῆναι καιρίως παρὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ περὶ τῆς τούτου ὑπομονῆς.

ιβ'. Περὶ τοῦ πῶς τῷ θείῳ πόθῳ κρατηθέντες οἱ ἅγιοι τὰς θλίψεις γενναίως ὑπέφερον, ὃ τε Ἰὼβ καὶ ὁ μέγας Μωσῆς καὶ ὁ θεῖος προφήτης Δαβὶδ καὶ ἡ καρδιωθεῖσα τῷ πόθῳ ἐν τῷ ἄσματι νύμφη καὶ πῶς ἕξ ὅλης καρδίας διὰ τὴν θείαν σοφίαν ἐδόθη ὁ Σολομὼν καὶ τί περὶ ὑπομονῆς καὶ διακονίας ἀμώμου ὁ θεοπέσιος Παῦλος παρεγγυᾷ.

ιγ'. Περὶ μωσαϊκῶν μαρτυριῶν καὶ ψῆφος ἐτῶν καὶ πῶς ἐκ τῶν τοῦ Θεοῦ κτισμάτων πρὸς θεογονσίαν ἀνήχθησαν οἱ ἀρχαῖοι.

ιδ'. Περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ εἰς τὰ ἕξις ἐπιτόμως.

ιε'. Περὶ τοῦ ὅσοι κτηνώδη βίον διανύουσι, καθάπερ καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ Νῶε κατακλυσθέντες, οὐκ ἄνθρωποι, ἀλλὰ κτήνη καὶ γῆ διεφθαρμένη λογίζονται τῷ Θεῷ.

ις'. Ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπὸ υἱοῦ βασιλέως δορυαλώτου ὀφθέντος.

ιζ'. Περὶ τοῦ ἐν ποίῳ τις τρόπῳ πρὸς κλαυθμὸν καὶ δάκρυον κατανύγεται.

φαίνεται ἡ ὀρθότης τῆς ἀνωτέρας γενομένης ὑποθέσεως, τῆς ἕξ ἀπροσεξίας δηλαδὴ τοῦ σταχωτοῦ ἐσφαλμένης σταχώσεως τῶν τριῶν τευχῶν, ἕξ ὧν ἀπετελέσθη τὸ ἡμέτερον χειρόγραφον.

ιη'. Ὅτι ἐξ ὧν τις ἀποφθέγγεται ἢ σιωπᾶ ἐντεῦθεν ἢ θυμοῦται ἢ κατανύγεται καὶ ὅτι ἐκ φιληδόνου καρδίας ἐμπαθῆ καὶ φιλήδονα λαλούμενα ῥήματα ἐπὶ πλεῖον ποιοῦντα τοῦ πάθους τὴν ἔξασιν.

ιθ'. Περὶ διαφορῶν θεωριῶν καὶ λόγων καὶ μνημῶν, ἐξ ὧν καὶ λιθώδης καρδιά σὺν Θεῷ πρὸς κατάνυξιν ἔρχεται.

κα'. Περὶ μνήμης τοῦ θείου πάθους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν.

καβ'. Περὶ μνήμης μαρτύρων.

καγ'. Περὶ τοῦ «τοῦ Παραδείσου τὸ φυτόν».

καδ'. Περὶ τοῦ πῶς μελωδοῦσιν ἢ θρηνηδοῦσί τινες τῆς ἰδίας ἕκαστος μνημονεύων πατρίδος εἴτε τῆς νῦν εἴτε τῆς πάλαι καὶ ὅτι πάθος κακὸν ὁ φθόνος καὶ ἡ ἀναξαργόρευτος ἀμαρτία.

καε'. Περὶ τοῦ Ἀδάμ καὶ τί εἰσιν οἱ δερμάτινοι χιτῶνες καὶ ὅτι ὁ Ἀδάμ καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων ἐν τῷ Παραδείσῳ εἰσιν.

καεβ'. Περὶ τοῦ φθόνου τοῦ Κάιν κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ καὶ τί τὸ πᾶς ὁ ἀποκτείνας Κάιν ἐπὶ τὰ ἐκδικούμενα παραλύσει.

καεγ'. Περὶ τοῦ πῶς αὐθαιρέτως ὁ Λάμεχ τὴν τοῦ φόνου πεποίηκεν ἔξαγόρευσιν.

καεδ'. Περὶ τοῦ ἐμπροσθέντος εἰς τοὺς ληστὰς καὶ τίς ὁ Σαμαρείτης καὶ τί τὸ πανδοχεῖον καὶ τίς ὁ πανδοχεύς.

καεε'. Περὶ μετανοίας καὶ εἰς τοὺς Νινευίτας καὶ εἰς τὸν κατακλυσμὸν καὶ ὅτι οὐκ ἔχει ὄρον ἢ τοῦ ἀνθρώπου ζωῆ.

καεεβ'. Εἰς τὸ ἄκουε οὐρανὸν καὶ ἐνωτίζον ἡ γῆ καὶ ὅτι πλῆθος θυσιῶν καὶ προσφορῶν καὶ θυμιμάτων ἐκ κακουργούντων Θεὸς οὐ προσδέχεται, μᾶλλον δὲ καὶ βδελύσσεται. Θυμίαμά φησιν αὐτῶν βδέλυγμά μοι ἔστι, δηλονότι ἄχρισ ἂν μετανοήσωσι.

καεεγ'. Ἐκ τοῦ Λευϊτικοῦ περὶ τῶν ἀκουόντων καὶ περὶ τῶν παρακούοντων τῶν θείων προσταγμάτων.

καεεδ'. Περὶ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως ἡμῶν κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ.

καεεε'. Περὶ τῆς γενομένης ἀνομβρίας καὶ ἀφορίας καὶ δυσχερείας τοῦ ἔτους.

καεεεβ'. Περὶ τῆς νέας Κυριακῆς, ὅτε ἐγένετο σκότος.

καεεεγ'. Περὶ τοῦ τί σεσημάγκεν ἐν τῷ ἔτει τῷ ἔνεστώτι τοῦ ἡλίου καὶ αὐθις ὁ σκοτασμός.

καεεεδ'. Περὶ τοῦ γῆ ἕαν ἀμάρτη μοι καὶ εἰς τὸ ἐπειδὴ ἐκάλουν καὶ οὐχ ὑπηκούσατε.

καεεεε'. Εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ δεσπότη, τὴν φάσκουσαν ἀνθρωπὸς τις ἐποίησε δεῖπνον μέγαν καὶ ἐκάλεσε πολλούς.

καεεεεβ'. Περὶ ὑπακοῆς ἁγίων πρὸς Θεόν.

καεεεεγ'. Ὅτι καὶ ἡ πρὸς ἀνθρώπους ὑπακοὴ θαυμαστὴ καὶ ὠφέλιμος καὶ σώζειν καθ' ἑαυτὴν ἱκανή.

λθ'. Περὶ τοῦ μαργονίου παραβολὴ καὶ αὐτὴ περὶ ὑπακοῆς ὠφέλιμος πάνυ.

μ'. Περὶ τοῦ ὃ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς καὶ τίνες οἱ Θεοί, ἐν οἷς ἴσταται μέσος ὁ Θεὸς διακρίνων αὐτούς.

μα'. Περὶ τοῦ διατὶ ἀπεσταλμένον ἑαυτὸν λέγει ὁ Χριστὸς καὶ μηδὲν ἄφ' ἑαυτοῦ δυνάμενον ποιεῖν.

μβ'. Παροιμία πρὸς τοὺς δοκοῦντας τιμᾶν μὲν τὸν Πατέρα, ἀτιμάζοντας δὲ τὸν Υἱὸν ἀπιστοῦντας αὐτῷ.

μγ'. Περὶ τῆς τοῦ βίου ματαιότητος καὶ ἐξ ὧν εἶπε περὶ τούτου ὁ Σολομών.

μδ'. Περὶ θανάτου αἰφνιδίου καὶ ὅτι ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ.

με'. Περὶ ταφῆς καὶ ἐξ ὧν διὰ τοῦ Ἡσαίου εἶπεν ὁ Θεός.

μς'. Περὶ ἀναστάσεως καὶ ἐξ ὧν εἶπε περὶ αὐτῆς Ἰεζεκιὴλ καὶ Παῦλος ὁ θεῖος.

μζ'. Περὶ τῆς δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας καὶ ἐξ ὧν περὶ αὐτῆς εἶπον οἱ προφῆται καὶ τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον.

μη'. Περὶ τοῦ ἐν ποίῳ τρόπῳ καινωθήσεται ἡ γῆ πρὸς τὸ δέξασθαι τοῦ Κυρίου τὴν ἔλευσιν.

μθ'. Περὶ κρίσεως καὶ εἰς τὸ δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου.

ν'. Περὶ ἀμώμου νυμφίου καὶ τῆς ἐν τῷ Ἄσματι νύμφης καὶ τῶν ἁγίων παρθένων καὶ διατὶ ὁ Χριστὸς λέγεται νυμφίος καὶ τί ἐστὶν ἐσχάτη σάλπιγξ καὶ περὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸ Ἄσμα τῶν ἀσμάτων.

Τὸ ἔργον τοῦτο φέρει ἐν ἀρχῇ (φ. 11^α) ἐπιγραφὴν «Νεοφύτου πρεσβυτέρου μοναχοῦ καὶ ἐγκλείστου λόγος κατὰ πλάτος, ἦτοι δι' ἠθικῶν καὶ γραφικῶν μαρτυριῶν εἰς μῆκος ἐπεκτεινόμενος, πρὸς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν καὶ μοναχὸν Ἰωάννην» καὶ ἐν τέλει (φ. 412^β) τὰ ἀκόλουθα:

«Ἡ πεντηκοντακέφαλος βίβλος εἴληφε τέλος.

Καμοί, πάτερ, καὶ πᾶσιν ἡ βίβλος ἦδε

χάριτι θεία ἐράσμιος τυγχάνει.

Τὸ θεῖον Πνεῦμα, πάτερ, ἐν σοὶ σκηρῶσαν

ζωηροῦς λόγους ἐξέβλυσε ναμάτων».

Παραθέτομεν κατωτέρω τὸ πρῶτον κεφάλαιον, τὸ καταλαμβάνον τὰ φύλλα 11^α - 12^α, ὅπερ ἀποτελεῖ οἰονεὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὄλου ἔργου.

«Ἀδελφοί ἐν ἀνάγκαις χρήσιμοι ἔστωσάν φησιν ὁ σοφός· τούτου γὰρ χάριν γεννῶνται. Ποίαις ἄρα λέγει ἀνάγκαις, δηλαδὴ πάσαις, εἴτε ψυχικαῖς, εἴτε σωματικαῖς, εἴτε ἐκουσίαις, εἴτε ἀκουσίαις; Πολὺ δὲ ἡ μεταξὺ τούτων διαφορὰ· πεφυκάσι γὰρ ἀνάγκαι ἀνιαραὶ πᾶσαι τοῖς ἀνθρώποις, ἀνωμαλῆαι

καὶ θλίψεις ἀκουσίως προσπίπτουσαι, ἀλλὰ καὶ πλείων ἀνάγκη ἐκούσιος πέφυκε τοῖς βουλομένοις κατ' ἀλήθειαν σώζεσθαι. Ἀκούσαντες γὰρ ὅτι βιασθὴ ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν καὶ ὅστις οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου οὐκ ἔστι μου ἄξιος καὶ ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ὅσα ἀπλῶς περὶ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὁ δεσπότης προσέταξεν ἐνωτισθέντες, ἀνάγκην ἔσχον ἐκούσιον εἰς τὸ σωθῆναι ὑπὲρ πᾶσαν ἀνάγκην ἀκούσιον, τοῖς ἀνθρώποις ἐπερχομένην ἑξάπινα. Τοιγαροῦν καὶ σὺ αὐτός, κύριε ἀδελφέ, οὐ τῆ σαρκὶ μόνον ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ τῷ πνεύματι καὶ τῷ σχήματι τοιαύτην σε οἶμαι ἐσηκνέαι ἀνάγκην πρὸς τὸ σωθῆναι ἀδελφικῶς ἡμᾶς ἐτυράννησας καὶ τὰ ὑπὲρ δύναμιν γράψαι σοι τὴν ἡμῶν ἀμάθειαν πρὸς ταῦτα κεκίνησας, οὐ λόγον ἀπλῶς μέτριον ἐκζητῶν, ἀλλὰ λόγον εἰς πλάτος καὶ μῆκος πολὺ ἐκτεινόμενον καὶ πᾶσαν μὲν ἀρετὴν διαλαμβάνοντα, πᾶσαν δὲ κακίαν στηλιτεύοντα καὶ πᾶσαν Γραφὴν ἐπιφέροντα εἰς μαρτυρίαν τῶν λεγομένων ἀναμφισβήτητον. Ἄλλ' ἔμοι γε, ἀδελφέ, ἔργου τοσοῦτου ἐφάψασθαι τολμηρὸν ἐπιφαίνεται. Διὸ καὶ ἐπειθον ἑμαυτὸν μὴ ἐπιχειρεῖν τὰ ὑπὲρ δύναμιν. Ἄλλ' ἵνα μὴ σὺ μὲν λυπηθῆς, ἐγὼ δὲ παρακοῆς περιπέσω ἐγκλήματι, ἄρχομαι ἤδη τὰ ὑπὲρ δύναμιν. Καὶ εἰ μὲν δώῃ Κύριος χάριν καὶ δύναμιν συντάξαι τὸν λόγον, κατὰ τό σοι ἔραστόν, χάρις τῷ δεδωκότι πλουσίως τὸν λόγον κατὰ τὴν πίστιν σου. Ἡμεῖς γὰρ ἤδη κινούμεν χεῖρα καὶ γλῶτταν καὶ κάλαμον καὶ ἀνοίγομεν στόμα ζητοῦντες λόγον Θεοῦ, πιστεύοντες τὸ ἀνοιξόν σου τὸ στόμα καὶ πληρώσω αὐτό. Σὺ δέ, ἀδελφέ, ὡς ῥήματα Θεοῦ καὶ οὐκ ἐμὰ πρόσεχε ταῦτα. Οὐ γὰρ τεχνάσματα οὐδὲ κενὰ ἐφευρητάματα, οὐδ' ἄσαφῆ... ἔρουμεν πρὸς σε, ἀλλ' ὅσα ἂν ἡμῖν κατὰ χάριν ἢ χάρις πηγᾶσει τοῦ Πνεύματος εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ ὠφέλειαν σὴν καὶ ἄλλων ἴσως τινῶν, ἐκεῖνα πάντως καὶ φωτισθέντες συγγράψομεν. Καὶ ἰδοὺ τὴν ἀναρχον φύσιν ἐξαιτούμενοι εἰς βοήθειαν ἀρχόμεθα ἤδη τοῦ λέγειν καὶ γράφειν».

Παραθέτομεν ἐπίσης κατωτέρω τὸ τέλος τοῦ πεντηκοστοῦ κεφαλαίου, τὸ καταλαμβάνον τὸ φύλλον 412^α καὶ ἀποτελοῦν οἰονεὶ τὸν ἐπίλογον τοῦ ὅλου ἔργου.

«Ἐγὼ δέ, κύριε ἀδελφέ, χάριτι καὶ συνεργείᾳ Θεοῦ κατὰ τὸ ἔμοι ἐγχωροῦν ἐπλήρωσά σου τὴν κέλευσιν. Καὶ εἰ μὲν ἐράσμιόν σοι τὸ σύγγραμμα τόδε ἀναφανῆ, δὸς δόξαν Θεῷ, παρ' οὗ πᾶσα γνῶσις καὶ δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον καταπέμπεται. Εἰ δ' αὖ πάλιν τῆς σῆς ἐφέσεως ἰσωθῆναι ὁ λόγος οὐκ ἴσχυσεν, ἀλλὰ φανῆ μᾶλλον τοῦ δέοντος ἐλάττων, ὡς ἀμαθεῖ συγγνώμην δοῦναι ὀφείλεις τῷ γράψαντι. Γένοιτο δὲ ἡμᾶς ἔργω καὶ λόγῳ διδαχθῆναι τὰ ἐν τῇ βίβλῳ τῆδε πάντα ἐπιμελῶς σὺν τῷ ἀφάρτῳ καὶ ἀθανάτῳ νυμφίῳ, σὺν ταῖς φρονίμοις ἐκεῖναις πρὸς τὸν νυμφῶνα ἐκείνον συνεπελθεῖν παρθένους καὶ τῶν ρηθειῶν πασιτάδων καὶ τῶν λοιπῶν ἀγαθῶν καταξιοθῆναι καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ προα-

νάρχου ὄντως καὶ ἀθανάτου Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ᾧ τριαδικῶς πᾶσα κτίσις προσκυνεῖ καὶ δοξάζει πάντοτε νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν».

Παραθέτομεν τέλος τὰ ἐν τῷ λα΄ κεφαλαίῳ ἀναφερόμενα εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ τὸν Κομνηνὸν ὡς ἄξια ἰδίᾳ προσοχῆς.

«Καὶ τὰ βάρβαρα ἔθνη θαμὰ καθ' ἡμῶν καθοπλίζονται καὶ ἐν πολέμοις ἠττώμεθα καὶ ἀντισχεῖν οὐ δύναμεθα. Διὸ καὶ ὡς χόρτον καὶ ὡς λάχανα τοὺς ἡμετέρους οἱ βάρβαροι ἐν Χολεστρίῳ καλουμένῳ τόπῳ πλησίον χωρίου τοῦ Δικώμου μεταξὺ Λευκωσίας καὶ Κυρηνείας πρὸ ὀλίγων χρόνων ἐλεινῶς καὶ ἀθλίως οἴμοι κατέκοψαν καὶ τῆς χώρας τὸν ἡγεμόνα καὶ ἀρχιερέα τινὰ αἰχμαλώτους λαβόντες καὶ πλείστους ἑτέρους καὶ τὰ σῶλα τῆς χώρας μετὰ πάσης ἀδείας συστρέψαντες πρὸς τὴν χώραν τὴν ἑαυτῶν εὐθέως ὑπέστρεψαν ἐδόμνοι τοὺς καρποὺς ἡμῶν καὶ τὰ βρώματα καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν χώραν ἡμῶν, ὡς προεῖρηται, ἐγκατέλειψαν ἔρημον. Οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐσέβαστος ἡμῶν βασιλεὺς, τὸν θεοστεφῆ λέγω κῦριν Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, ἐν τοῖςδε τοῖς χρόνοις τὴν χώραν τοῦ Ἰκονίου καταλαβὼν καὶ τῇ Τουρκίᾳ παραβαλὼν δακρυῶν ὄντως ἄξιον ἐκέισε τούτῳ συνήνησεν· ἄφω γὰρ Μουσουλμάνων νέφος αὐτῷ ἐπιπεσὸν ἀπειρότατον ἐξάπινα τοὺς μεγιστάνας αὐτοῦ καὶ πληθὺς στρατιωτῶν καὶ ἑτέρων πολλῶν καὶ μεγιστάνων τέκνα πεποθημένα, ᾧ θείας δίκης, ᾧ θείας ἀνοχῆς, ἄρδην ἀπέκτειναν. Ὅση δὲ τότε συνήνησε θλίψις ἐκέισε, ὄση στενοχωρία, ὄση ζημία καὶ ὄσος κλαυθμὸς οὐ τοῦ παρόντος ἐστὶ καιροῦ διὰ γραφῆς ἅπαντα ἐκεῖνα κατὰ μέρος ἐκτραγωδησαι, καθότι καὶ ὁ λόγος παριῶν κατὰ πάροδον πρὸς τὰ τοιάδε κατήνησε καὶ πλείστα λοιπὸν περὶ τούτου εἰπεῖν οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ πάντα τὰ ἐκεῖσε τότε συμβάντα καταλιμπάνει ἐκὼν καὶ μόνον περὶ τοῦ βασιλέως βραχέα τινὰ διαλαβεῖν καὶ διαβῆναι συντόμως πρὸς τὴν νύσσαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἰδίαν πορείαν τρέχειν ἀνεμποδίστως ἐπέιγεται. Τότε οὖν ὁ βασιλεὺς τὴν μεγάλην ἐκείνην συμφορὰν καὶ ζημίαν καὶ τὴν πληγὴν τοῦ λαοῦ θεασάμενος ἐν ἀμηχανίᾳ ἦν ὅτι πολλῇ, ὅμως μὴ ὑποφέρων τὸν λαὸν τὸν ἑαυτοῦ καθορᾶν κινδυνεύοντα καὶ μηδὲν τῇ ἀπορίᾳ διαπορηθεὶς τῶν προσβαλόντων δεινῶν, μηδὲ ἀελπίσας τῆς αὐτοῦ σωτηρίας, ἀλλὰ πρὸς Θεὸν ὄντως καὶ βασιλέα τὴν πᾶσαν αὐτοῦ ἀπαιωρήσας ἐλπίδα μέσον τῶν πολεμίων ὡς λέων πεποητῶς οὕτως ἐχώρησεν. Εἶδεν οὖν ἄνωθεν ὁ τῶν οὐρανῶν βασιλεὺς τὸν ἐπὶ γῆς βασιλέα, εἶδε τὴν τόλμαν, τὴν μετὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος χρηστῆς, καὶ ἀπεδέξατο. Εἶδε μέσον βαρβαρικοῦ πλήθους τὸν αὐτοκράτορα, εἶδεν ὑπὸ πλήθους θηρίων ὡς λύκων καὶ λεόντων καὶ ὄρεινῶν παρδαλίων καὶ ταύρων πόνων τοῦτον περικυκλούμενον. Εἶδεν ὁ τὰ πάντα εἰδὼς πρὸ γενέσεως αὐτῶν ὅτι, εἰ κινδυνεύσει ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἐνεστώσῃ μάχῃ, συγκινδυνεύσει αὐτῷ ἅπασα ἡ Ῥωμανία καὶ πανταχοῦ τῶν χριστιανῶν τὰ συστήματα. Εἶδεν αὐτὸν ἐκ πλήθους πολεμίων μόνον πολιορκούμενον καὶ εἶδεν ὅτι διαδράσαι τοῦτον ἐκ μέσου τοσοῦτον

ἢ πάλιν κατατροπώσασθαι μόνος πλήθος τοσοῦτον κατ' ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν ἀμήχανον. Διὸ καὶ ἄνωθεν τούτῳ προέτεινε χεῖρα. Ἔστειλεν αὐτῷ βοήθειαν ἐξ ἁγίου. Ἔδωκεν αὐτῷ ῥώμην ἰσχύος. Διεφύλαξεν αὐτὸν ἀπὸ ἐνεδρευόντων καὶ ἀγῶνα ἰσχυρὸν ἐβράβευσε αὐτῷ. Ὅμματι ἰλέω τὸν ἐπὶ γῆς βασιλέα ἐπέιδεν ὁ σφράνιος καὶ κραταιῶς ὁ κραταιὸς ἐν πολέμοις ἐκράτουνεν αὐτοῦ τὸν βραχίονα. Ἔψωσεν αὐτοῦ τὴν δεξιὰν ἢ παναλκῆς δεξιὰ, ἵνα τοὺς ἐπανισταμένους καὶ πολιορκούντας αὐτὸν σθένει θεῖω καὶ κέρατι κεράτιση καὶ καταβάλλῃ καὶ ἐξουθενώσῃ αὐτοὺς καὶ εἴθ' οὕτως ἐκδώσῃ καὶ ἀπεδράσῃ ἐκ μέσου πλήθους βαρβαρικοῦ τόσοσιν τῶν πολεμίων. Ὅπερ καὶ γέγονε. Ἐδίδαξε γὰρ αὐτοῦ ὁ Θεὸς κατὰ τὸν θεῖον Δαβὶδ χεῖρας εἰς πόλεμον καὶ ὑπερασπισμὸν σωτηρίας τούτῳ ἐβράβευσε καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἀντελάβετο καὶ ἔθετο ὡς τόξον χαλκοῦν τοὺς βραχίονας καὶ ἀσθενεῖς τοὺς ἀντιπάλους ἀπέδειξε καὶ ἰσχυρῶς καὶ γενναίως μεταξὺ τῶν τουρκικῶν παρατάξεων συνεστρέφετο. Καὶ ἦν τότε θεάσασθαι ἐκεῖσε θέαμα ξένον ὡς ἀληθῶς καὶ παράδοξον μέσον ἔσμου βαρβαρικοῦ τηλικούτου ἀνθρώπων ἕνα θεοσεφεῖ προσπαλαίοντα καὶ τοσαύτην πολυχειρίαν δύο καὶ μόναι σὺν Θεῷ χεῖρες ἀντιταττόμεναι μηδὲν ἐσχηκυῖαι βοήθειαν ἀνθρωπίνην τὸ σύνολον, ἀλλὰ μόνω μονομαχοῦσαι σθένει Θεοῦ καὶ μόνω νευρούμεναι. Καὶ ἦν ἐκεῖ τότε, ἦν ἐκεῖ ἐν τῷ πολέμῳ ἐκεῖνῳ αὐτὸν καθορᾶν ὡς ἄλλον Σαμψών, ὡς ἄλλον Γεδεών, ὡς ἄλλον Γολιάθ καὶ ὡς ἄλλον Δαβὶδ πανταχόθεν μὲν πολιορκούμενον, πάντας δὲ τοὺς πολιορκούντας κατὰ κράτος κατατροπούμενον. Ἐντεῦθεν οὖν οἱ νουνεχεῖς μνημονεύσατε κατὰ ποῖον τρόπον διώξεται εἰς χιλίους καὶ δύο μετακινήσουσι μυριάδας καὶ πῶς πάλιν πέντε μὲν διώξονται ἑκατόν, ἑκατόν δὲ διώξονται μυριάδας καὶ δῶμεν δόξαν τῷ Θεῷ»¹.

Τὸ δεύτερον ἔργον τοῦ Νεοφύτου, τὸ περιεχόμενον ἐν τῷ ἡμετέρῳ κώδικι, ἢ συνοπτικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ἄσματος τῶν ἁσμάτων, ἥτις ἀποτελεῖ ἴδιον ἔργον, διάφορον τοῦ ἐν τῷ πεντηκοστῷ κεφαλαίῳ τοῦ προηγουμένου ἔργου περιεχομένου, καταλαμβάνει τὰ φύλλα 412^β - 424^β καὶ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, τὸν πρόλογον (φ. 412^β - 414^β), τὸ κείμενον τοῦ Ἄσματος τῶν ἁσμάτων (φ. 414^β - 421^α) καὶ τὴν συνοπτικὴν ἐρμηνείαν, (φ. 421^β - 424^β), ἥτις δυστυχῶς μένει κολοβή², ἐκλεπόντων φύλλων τινῶν ἐν τέλει τοῦ χειρογράφου.

Παραθέτομεν κατωτέρω τὸν πρόλογον εἰς τὸ Ἄσμα τῶν ἁσμάτων ἀντιγράψαντες αὐτὸν ἐκ τοῦ ἡμετέρου χειρογράφου.

¹ Φ. 75^α-77^β.

² Ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ χειρογράφῳ ἐρμηνεία φθάνει μέχρι τοῦ «Ἀδελφιδὸς μοί φημι λευκὸς καὶ πυρρὸς δηλοῦσα αὐτοῦ καὶ τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον. Λευκὸς μὲν ὡς καθαρὸς καὶ ῥύπου ἁμαρτίας παντὸς ἀνεπίδεκτος. πυρρὸς δὲ ὅτι πῦρ καταναλίσκον καὶ πυρπολοῦν ἁμαρτίας πέφυκεν ἡ θεότης αὐτοῦ. Κεφαλὴ αὐτοῦ ὡς πάντων κεφαλὴ χρῆσα ὡς κεφαλὴ καὶ ὑπέρτιμος καὶ πανακῆρατος καὶ πάντα αὐτοῦ ἐξεποῦσα σαφῶς τὰ γνωρίσματα» (κεφ. 5 στίχ. 11).

**Νεοφύτου πρεσβυτέρου μοναχοῦ καὶ ἐγκλείστου πρόλογος
εἰς τὸ ἄσμα τῶν ἁσμάτων.**

Πάτερ εὐλόγησον.

Τὰ ἐν τῷ ἁσματι τῶν ἁσμάτων φαινόμενα ἀσύντακτά τε καὶ ἀνακόλουθα τοῦ σοφοῦ Σολομώντος ἔγωγε οὐκ ἂν εἴποισι εἶναι, ἐπεὶ καὶ ἄλλα τούτου τινὰ συγγράμματα βλέπομεν τοιοῦτόν τι μηδὲν πάσχοντα, ὅσα δηλαδὴ ἔχουσιν οὕτως, καθὼς ἐκεῖνος συνέταξεν. Ἐπεὶ δὲ πολλὰ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἀφείλοντό τινες τῶν ἀρχαίων, δηλονότι καὶ ὁ εἰρμός ἐξεκόπη τοῦ τοιούτου συγγράμματος, ἀφοῦ ἀφηρέθη τι μερικόν· καὶ γὰρ φησιν ὅτι πλεῖστα τῶν αὐτοῦ παροιμιῶν ἀφελὼν Ἐζεκίας ὁ βασιλεὺς ἠθέτηκεν εὐσεβῶς, δηλαδὴ ὅσα βαθέα τῶν παρ' αὐτοῦ λεγομένων καὶ ἀπόκρυφα καὶ δυσνόητα καὶ καταβλάπτει τινὰς μέλλοντα. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον, οἶμαι, καὶ τὸ ἄσμα τῶν ἁσμάτων ἐν τισι τῶν αὐτοῦ λέξεων φέρει ἀναρμοστίας, ἄστινας δεῖ κατὰ τρεῖς τρόπους ὑπολαμβάνειν. Καὶ πρῶτον μὲν καθ' ὃν εἴρηται τρόπον, δευτέρου δὲ ὅτι ἐκ τῆς ἑβραϊδος γλώττης πρὸς τὴν Ἑλλάδα μεταποιούμενος λόγος οὐ μικρὰν φέρει τὴν διαφορὰν, καθὼς μαρτυροῦσι καὶ οἱ ταύτην τὴν γλῶσσαν ἐξησηκήμενοι. Τοῦτο γὰρ μαρτυρῶν καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Σειραχ ἀπεφήνατο οὕτως, ὅτι ὅταν μετενεχθῇ εἰς ἑτέραν γλῶσσαν τὰ ἑβραϊστὶ λεχθένια τε καὶ γραφέντα βιβλία οὐ μικρὰν ἔξουσι τὴν διαφορὰν τὰ ἐν αὐτοῖς λεγόμενα. Τὸ δὲ τρίτον τοῖς πᾶσιν ἀριδιηλότατον πέφυκεν ὅτι ἐκ τῶν κατὰ καιρὸν καὶ καιρὸν ἀντιγραφῶν συνεχύθη καὶ παρεσφάλη οὐ μετρίως ὁ λόγος καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἁσματος. Διὸ οὐδὲ βουλόμεθα κατὰ λέξιν χωρῆσαι πρὸς τὴν αὐτοῦ ἔρμηνειαν, τὸ μὲν ὅτι ἡρμηνεύθη παρ' ὧν δὴ καὶ ἡρμηνεύθη, τὸ δὲ ὅτι ὁ μέλλων κατατολμᾷ πρὸς τὴν αὐτοῦ ἔρμηνειαν χρῆζει καὶ Σολομωντείου νοῦ ἐν ἀληθείᾳ, ὅπως τὰ ἐν τῷ βίβητι τοῦ ἁσματος διαγνοὺς ἀναπτύξη ῥαδίως τῶν κεκρυμμένων τὴν δύναμιν. Ὅμως διαγράψωμεν τέως πρῶτον ἀκολούθως τὸ κείμενον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σφαλθέντα καὶ συγχυθέντα κατὰ τὸ ἡμῖν ἔγχωροῦν σὺν Θεῷ ὀρθώσαντες καὶ διακρίναντες ὥστε ὑποδείξαι ἀκριβῶς ποῖα μὲν τῆς ἀμέμπτου νύμφης, ποῖα δὲ τοῦ ἀνόμου νυμφίου πεφύκασι ῥήματα. Τότε ἴσως, εἰ χορηγῆ γνῶσιν καὶ λόγον ἢ τοῦ θεοῦ Πνεύματος χάρις, καὶ συνοπτικῆς τινος ἔρμηνείας κατατολμήσομεν, συνοπτικῆς ὅτι οὐ χρὴ κατὰ λεπτόν τὰς ἐν αὐτῷ λέξεις διαξαινειν καὶ ἐξερευνᾶν, διότι ἔρωτικὴν τὸ ἄσμα τὴν ἅπασαν ποιεῖται διάλεξιν. Εἰ γὰρ καὶ ποιηματικά τὰ ἐν αὐτῷ νοήματα, ἀλλ' ὅμως αἰσθητὰ τὰ ἐν αὐτῷ ἀποφθέγματα καὶ ὅσα ἀπλῶς ὁ ἐμπαθῆς καὶ αἰσθητὸς ἔρωσι ἔχει τὰ ἐπιτηδεύματα, τοσαῦτα καὶ πλείονα ἠυδόκησεν ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις διὰ τοῦ ἁσματος τοῦδε καὶ τὸν θεῖον ἔρωτα ἔχειν τοὺς τρόπους. Καὶ ἔλαβε πρόσωπα δύο, ἔραστοῦ καὶ ἐρωμένης, ἦτοι νυμφίου καὶ νύμφης, καὶ ὅσα μεταξὺ τούτων ἐπιτηδεύματά τε καὶ ῥήματα

διαπράττονται, ἵνα ἐντεῦθεν μνησθῶμεν ἡμεῖς ὅσον ἐκέκτηντο ἔρωτα αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς πρὸς αὐτάς. Ὁ μὲν γὰρ τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῶν ἔδωκε τοῦτον εἰς θάνατον, αἱ δὲ ἕως ἐσχάτης τοῦ σώματος ἀναπνοῆς τὸν λόγον τῆς πίστεως ἐναντίον βασιλέων καὶ τυράννων ὁμολογεῖν οὐκ ἐπαύσαντο. Οὕτω γὰρ πᾶσα δικαία ψυχὴ καρδιωθεῖσα τῷ ἔρωτι τοῦ νυμφίου Χριστοῦ τὸν ἄσχετον πόθον φέρειν οὐ δύναται, ἀλλὰ κράζει καὶ ἀνακράζει ἐν φωναῖς ἀλαλήτοις τὰ τοῦ ἄσματος ῥήματα καὶ ἕτερα πλεῖστα αὐτῶν παραπλήσια καὶ προαιρεῖται ὑπὲρ τούτου, εἰ δυνατόν, μυρίους ὑπομῆναι θανάτους, οἷος ἦν Παῦλος ὁ θεῖος καὶ πᾶς ὁ τῶν ἁγίων κατάλογος, οἳ καὶ ποικίλας καὶ πολυτρόπους ὑποστάνας ἔκουσίους βασάνους καὶ ἀκουσίους τεθνήκασιν ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ νυμφίου Χριστοῦ, καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων ἀμήν».

Μετὰ τὸν ἀνωτέρω πρόλογον ἔπεται τὸ κείμενον τοῦ Ἄσματος τῶν ἄσμάτων ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Τὸ ἄσμα τῶν ἄσμάτων τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος» καὶ τὴν ἐν τέλει σημειώσιν «Τέλος ὄλου τοῦ Ἄσματος».

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα ὅτι παρὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου ἐν τῷ προλόγῳ τὸ κείμενον τοῦ Ἄσματος τῶν ἄσμάτων ἐν τῷ ἡμετέρῳ χειρογράφῳ εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐκδεδομένον κείμενον μετ' ἐλαχίστων παραλλαγῶν, ὧν αἱ πλεῖστα προέρχονται, ὡς νομίζω, ἐκ τῆς ἀβλεψίας τοῦ ἀντιγραφέως μὴ ἀλλοιοῦσαι τὸ νόημα. Τοῦναντίον, συμφώνως πρὸς τὰ γραφόμενα ἐν τῷ προλόγῳ ὑπὸ τοῦ Νεοφύτου «ὥστε ὑποδείξει ἀκριβῶς ποῖα μὲν τῆς ἀμέμπτου νύμφης, ποῖα δὲ τοῦ ἀμώμου νυμφίου πεφύκασι ῥήματα» ἔχουσι διὰ ἀναγραφῆς ἐν τῇ ᾠῃ τοῦ κειμένου τῶν λέξεων «ὁ νυμφίος», «ἡ νύμφη», ὡς καὶ τῶν «ἐρώτησις» «ἀπόκρισις» διακριθῆ κατα τὴν γνώμην τοῦ Νεοφύτου τὰ ἐκ τοῦ κειμένου ἀνήκοντα τῷ νυμφίῳ καὶ τῇ νύμφῃ.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ κειμένου τοῦ Ἄσματος τῶν ἄσμάτων ἔπεται ἡ ἐρμηνεία αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀρχὴ σὺν Θεῷ συνοπτικῆς ἐρμηνείας παρ' ἐγκλείστου, πρεσβυτέρου, μοναχοῦ Νεοφύτου», ἧς παραθέτω κατωτέρω τὴν ἀρχήν.

«Προὑποσχόμεθα ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ Ἄσματος μετὰ τὸ γράψαι τὸ κείμενον καὶ ἐρμηνείας συνοπτικῆς κατατολμῆσαι κατὰ τὸ ἡμῖν ἐγχωροῦν καὶ ὡς ἡ τοῦ ἀληθινοῦ νυμφίου χάρις χορηγήσει ἡμῖν γνώσιν καὶ λόγον καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην ἔργῳ ἐκπληρῶσαι δίκαιον ᾧθήμεν. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλεν ὁ νυμφίος Χριστὸς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐλθεῖν πρὸς τὴν νύμφην αὐτοῦ ἐκκλησίαν προλαβὼν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ Σολομῶντος προεῖπε τὸν πόθον ἠθροισε γὰρ τοὺς προπάτορας, τοὺς δικαίους, τοὺς προφήτας, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς μάρτυρας, τοὺς ὁσίους, τοὺς διδασκάλους καὶ ἀπαξιαπλῶς ἅπαντα τῶν ἁγίων τὸν ὄρμαθὸν εἰς πρόσωπον ἐν καὶ ἐκκλησίαν μίαν καὶ ἐκάλεσε νύμφην, ἵνα τὸν ἄσχετον αὐτῆς πόθον ὡς νύμφης νυμφίῳ, ὑπὲρ ἧς

καὶ ἀπέθανεν, ἀποδείξῃ τρανῶς ἐγκωμιάζων αὐτῆς τὴν κολυμβήθραν κοιλίας, ἐξ ἧς καὶ ἀναγεννώμεθα ἅπαντες γέννησιν ἄσαρκον, τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, δηλαδὴ τοὺς προφήτας διὰ τὸ βλέπειν καὶ λέγειν ἀρχαῖα, καὶ ἐνεστῶτα καὶ μέλλοντα, τοὺς μαστοὺς αὐτῆς, τὰς δύο διαθήκας, τὴν τε παλαιὰν καὶ τὴν νέαν, ἐξ ὧν καὶ θηλάζομεν γαλαθηνὰ καὶ σωτήριανάματα καὶ πάντα ἀπλῶς αὐτῆς οὕτως ἀξίως ἐγκωμιάζει τὰ νυμφικὰ καὶ ἀμώμητα μέλη, ὧς μηδὲν ἔχουσιν τὸ σαρκικὸν ἢ δυσάρεστον ἢ ἀνάξιον τοῦ τριποθῆτου νυμφίου αὐτῆς, ἀλλὰ πάντα πανευειδῆ καὶ ὄρατα καὶ ἄγνα καὶ πανάγια καὶ ἄξια παναληθῶς τοῦ παναγίου νυμφίου τῶν παναγίων ψυχῶν, ὧν ἠριθμήσαμεν ἄνωτέρω τάγματα ἁγίων, ὧν καὶ τὸ ἄθροισμα καὶ τὸν ἔνθεον ζῆλον παραδηλῶν ἐκάλεσε νύμφην. Καὶ ἵνα μὴ τις τῶν κακοφρόνων ἢ φιληδόνων σαρκικόν τι ἢ ἔμπαθές ὑπολάβῃ τῶν λεγομένων, λύει τὴν ὑπόνοιαν καὶ οὐ νύμφην ἀπλῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀδελφὴν αὐτῆν συχνάκις ἀποκαλεῖ καὶ αὐτὴ πάλιν αὐτὸν ὡσαύτως νυμφίον καὶ ἀδελφιδόν».

Κ. ΛΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ